

ZADARSKE NOVINE U BURNIM DEVEDESETIM GODINAMA

POLITIČKE PROMJENE UVJETOVALE NOVI MEDIJSKI SUSTAV

VESNA KALAJŽIĆ, doktorica znanosti, viša asistentica Odjela za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru

SUMMARY

The paper deals with media issues in Zadar local newspapers in the first ten years of democratic changes in Croatia. This period was marked by the socio-political and cultural changes, and the hardest days the Croatian people were going through during the Croatian War for Independence. Zadar is the city of the rich media history, which dates from the Royal Dalmatian in 1806. Even in the nineties of last century, the city of Zadar continued its rich newspaper tradition. The newspapers were being issued, the new radio stations were being established as well as the local television. The aim was to explore the theme of the articles and the authors' point of view in terms of media and media issues from 1990 to 2000, in Zadar local newspaper Narodni list (weekly), Zadarski list (weekly/daily), Zadarski tjednik (weekly), Fokus (monthly) and Zadarski regional (weekly). The paper applied the method of quantitative and qualitative content analysis. The work is based on a corpus of 390 newspaper articles.

Ključne riječi: lokalne novine, medijska problematika, Domovinski rat, analiza sadržaja

Uvod

Krajem XX. stoljeća u zemljama Srednje i Jugoistočne Europe dogodile su se brojne pobune protiv komunističkog režima s ciljem uspostave demokratske vlasti. U zemljama bivše Jugoslavije, prema autorima Crook, Dauderstadt i Gerris, slom komunističkog režima bio je rezultat nacionalne dezintegracije, a ne rezultat antikomunističkih revolucija.¹ Razdoblje nakon konstituiranja prvog višestranačkog Sabora i raskida odnosa sa SFRJ u stvaranju i razvoju hrvatske države bilo je izuzetno teško, a takvo ozračje imalo je značajnog utjecaja i na razvoj hrvatskog novinarstva. Naime političke promjene omogućile su stvaranje uvjeta za novi medijski sustav.² Ustav Republike Hrvatske od prosinca 1990. godine jamčio je slobodu mišljenja i izražavanja, zabranu cenzure, novinarsko pravo na slobodu pristupa informacijama, te pravo na ispravak ukoliko je javnom viješću povrijeđeno pravo koje je Ustavom određeno.³ U pogledu stvaranja novog medijskog sustava bilo je važno i osnivanje informativne agencije, pa je tako u srpnju 1990. godine osnovana *Hrvatska izvještajna novinska agencija, HINA*. Godine 1993. osnovana je i druga informativna agencija, Informativna katolička agencija *IKA*. Iste godine osnovana je prva privatna novinska izvještajna agencija *Stina* u Splitu.⁴ Krajem listopada 1991. godine donesena je Uredba o informativnoj djelatnosti u ratu ili u slučaju neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike Hrvatske.⁵ Božidar Novak smatra da je navedena ratna uredba o informiranju iskazivala i nepovjerenje u nekontrolirano novinarstvo.⁶ Zakon o pretvorbi društvenih poduzeća⁷ iz 1991. godine izazvao je nezadovoljstvo i u novinarskim krugovima. U knjizi *Mediji i društvo*, autor Stjepan Malović iznio je i svoj komentar hrvatske privatizacije, pa kaže: „...nova vlast je zadržala staro shvaćanje o ulozi medija, pa je željela kroz vlasničke odnose zadržati kontrolu. Vlasnici su preko noći postajali ljudi odani režimu i imali su istu zadaću kao i nekadašnji partijski medijski moćnici.”⁸ Zakon o javnom informiranju⁹ donesen je 1992. godine, a značajan je po tome što je omogućio da svi građani RH mogu pokretati tiskovne medije.¹⁰ Ostali važniji zakoni u prvih deset godina demokratskih promjena u pogledu javnog informiranja u RH bili su Zakon o telekomunikacijama¹¹ iz 1994. godine te Zakon o javnom

1 Crook, N.; Dauderstädt, M.; Gerrits, A. *Social Democracy in Central and Eastern Europe*. Bonn/Amsterdam: Friedrich Ebert Stiftung, Alfred Mozer Stichting, Wiardi Beckman Stichting, 2002., str. 28.

2 Božidar Novak, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, Golden marketing- Tehnička knjiga, Zagreb 2005, str. 991.

3 Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 56, čl. 38, 22. 12. 1990.

4 Novak, B., op. cit., str. 1010, 1011.

5 Uredba o informativnoj djelatnosti za vrijeme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 57, 4. studenog 1991, čl. 1.

6 Novak, B, op.cit., str. 1012.

7 Zakon o pretvorbi društvenih poduzeća, *Narodne novine*, br. 19, 23. travnja 1991.

8 Stjepan Malović, *Mediji i društvo*, Sveučilišna knjižara d.o.o., Zagreb 2007, str. 55.

9 Zakon o javnom informiranju, *Narodne novine*, br. 22, 17. travnja 1992.

10 Novak, B., op. cit., str. 1034, 1035.

11 Zakon o telekomunikacijama, *Narodne novine*, br. 53, 8. srpnja 1994.

priopćavanju¹² iz 1996. godine, koji prestaje važiti nakon stupanja na snagu Zakona o medijima¹³ iz 2004. godine.

Grad Zadar je i u devedesetim godinama prošlog stoljeća nastavio svoju bogatu medijsku tradiciju koja datira još od Kraljskog Dalmatina iz 1806. godine, prvih novina na hrvatskom jeziku. U razdoblju od 1990. do 2000. godine u Zadru su izlazile sljedeće novine: *Narodni list*, *Fokus*, *Zadarski tjednik*, *Zadarski list* i *Zadarski Regional*. U kontekstu nacionalnih novina potrebno je spomenuti dopisništva *Slobodne Dalmacije* i *Jutarnjeg lista* te novinsku kuću *Vjesnik*, u okviru koje su u Zadru djelovala dopisništva *Večernjeg lista*, *Vjesnika* i *Sportskih novosti*. U pogledu radija i televizije u Zadru su djelovali *Radio Zadar*, omladinski *Radio Ga-Ga*, radio *Donat FM* i *Radio 057*. Godine 1992. u Zadru je djelovala *TV-Magic*, a krajem 1998. godine *Zadarske televizija* je promijenila ime u *Gradska televizija*.¹⁴

Metodologija

Cilj rada je istražiti tematiku članaka i stav autora članaka u pogledu medija i medijske problematike u zadarskim lokalnim novinama od 1990. do 2000. godine. S obzirom na značajnu medijsku i kulturnu povijest Zadra, može se pretpostaviti da su zadarski novinari pokazali veliku zainteresiranost za navedenu tematiku, ali i angažiranost u rješavanju aktualne problematike.

Istraživanje se temelji na člancima o medijskoj tematici objavljenima u zadarskim lokalnim novinama od 1990. do 2000. godine. Novine su definirane s obzirom na *Zakon o medijima*, članak 2., kojim se pod pojmom medija podrazumijevaju: „novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike.”¹⁵ S obzirom na navedeno, u istraživačkom razdoblju u Zadru izlazile su novine: *Narodni list* (tjednik), *Zadarski list* (tjednik/dnevnik), *Zadarski tjednik* (tjednik), *Fokus* (mjesečnik) i *Zadarski Regional* (tjednik). *Narodni list* obuhvaćen je od broja 7682, 6. siječnja 1990. do broja 8354, 28. prosinca 1990. godine; *Zadarski list*, od broja 1, 3.11.1994. do broja 825, 31. prosinca 2000. godine; *Zadarski tjednik*, od broja 1, 18.11.1997. do broja 32, 23. lipnja 1998. godine; *Fokus*, od broja 12, 9. veljače 1990. do broja 20, 22. rujna 1990; *Zadarski Regional*, od broja 1, 23.11.2000 do broja 6, 28.12.2000.

Ovim radom obuhvaćen je korpus od 390 novinskih članaka. Oslanjajući se na navedeno poimanje medija u hrvatskim zakonodavnim okvirima, te tematski sadržaj istraživačkog korpusa, potkategorije istraživanja su: *Novine*, *Televizija*, *Radio* i *Općenito*.

12 Zakon o javnom priopćavanju, Narodne novine, br. 83, 8. listopada 1996.

13 Zakon o medijima, Narodne novine, br. 59, 10. svibnja 2004.

14 Više o medijskoj slici Zadra u razdoblju od 1990. do 2000. godine. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011, str. 72-76.

15 Zakon o medijima, Narodne novine, br. 59, 10. svibnja 2004.

Rezultati kvantitativne analize sadržaja

Tablica 1. Frekvencija članaka od 1990. do 2000. godine s obzirom na kategoriju *Mediji*

	NOVI	%	RADI	%	TELE	%	OPĆE		UKUP
1990	5	26,32	8	42,11	4	21,05	2	10,53	19
%	4,46		6,90		3,08		6,25		4,87
1991	2	22,22	5	55,56	1	11,11	1	11,11	9,00
%	1,79		4,31		0,77		3,13		2,31
1992	3	17,65	6	35,29	7	41,18	1	5,88	17
%	2,68		5,17		5,38		3,13		4,36
1993	8	32,00	9	36,00	5	20,00	3	12,00	25
%	7,14		7,76		3,85		9,38		6,41
1994	23	63,89	5	13,89	8	22,22	0	0,00	36
%	20,54		4,31		6,15		0,00		9,23
1995	5	14,29	5	14,29	19	54,29	6	17,14	35
%	4,46		4,31		14,62		18,75		8,97
1996	2	9,09	6	27,27	12	54,55	2	9,09	22
%	1,79		5,17		9,23		6,25		5,64
1997	14	40,00	11	31,43	7	20,00	3	8,57	35
%	12,50		9,48		5,38		9,38		8,97
1998	16	26,67	31	51,67	9	15,00	4	6,67	60
%	14,29		26,72		6,92		12,50		15,38
1999	17	29,82	15	26,32	18	31,58	7	12,28	57
%	15,18		12,93		13,85		21,88		14,62
2000	17	22,67	15	20,00	40	53,33	3	4,00	75
%	15,18		12,93		30,77		9,38		19,23
UKUP	112	28,72	116	29,74	130	33,33	32	8,21	390

Napomena: NOVI – Novine, RADI – Radio, TELE – Televizija, OPĆE – Općenito

Izvor: Vesna Kalajžić, Zadarske novine i kulturni život Zadra od 1990. do 2000. godine, Doktorski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2011, str. 128.)

Tablica 1. prikazuje broj članaka u kategoriji *Mediji* s obzirom na potkategorije: *Novine*, *Radio*, *Televizija* i *Općenito*. U razdoblju od 1990. do 2000. godine u zadarskim lokalnim novinama objavljeno je ukupno 390 članaka o medijima i medijskoj problematici. Najviše članaka bilo je o temi televizije, 29,74%, zatim radiju, 28,72% te o novinama 28,72%. Općenito o temi novinarstva i medija objavljeno je 8,21% članaka. U ratno vrijeme o temi radija, televizije, novina te općim temama unutar zadane kategorije broj članaka se smanjio.

Međutim već u sljedećoj 1992. godini, dok je Zadar proživljavao teške ratne dane, broj članaka se počeo povećavati, a posebno izraženo povećanje vidljivo je na temu članaka o televiziji. Veća zainteresiranost zadarskih lokalnih novina za tu tematiku može se objasniti inicijativom zadarskih medijskih djelatnika za osnivanjem lokalne televizije, koja je duže vrijeme u Zadru bila aktualna. Ukupno gledajući, u 1991. godini zabilježen je pad broja članaka i to za 50% u odnosu na početnu istraživačku, 1990. godinu, da bi se već u ratnoj 1992. godini, broj članaka povećao za 88% te skoro dosegnuo broj iz 1990. godine. Do kraja istraživačkog razdoblja broj članaka se kontinuirano povećavao. Izuzetak čini 1996. godina, kada je zabilježen veći pad broja članaka, te 1999. godina kada je vidljiv manji postotak smanjenja broja članaka u odnosu na prethodnu godinu.

Rezultati kvalitativne analize sadržaja

U razdoblju od 1990. do 2000. godine u zadarskim lokalnim novinama u pogledu medija najviše pažnje novine i novinari pridavali su novoj društveno-političkoj situaciji u kojoj su djelovali mediji i novinarstvo općenito. S obzirom na to da su se u prvih deset godina demokratskih promjena u Zadru osnivali novi mediji, novinari su pisali o osnivanju novih listova, radio i televizijskih studija. Rat je ostavio velike posljedice, u svakom pogledu. Stoga je i po pitanju medija i medijske problematike veliki broj članaka činio poveznicu s ratnom situacijom. Promjene su se odrazile i na javno informiranje te iznjedrile jednu novu dimenziju novinarskog rada. U istraživačkom razdoblju čitatelji zadarskih lokalnih novina kontinuirano su objavljivali reagiranja na članke objavljene u novinama koje su dio istraživanja, ostalim novinama u Hrvatskoj, te na događaje koji nisu bili predmetom novinskog članka. Navedene zastupljenije teme svrstali smo u četiri kategorije za kvalitativnu analizu članka: novinarstvo u pluralističkom društvu, novi mediji, mediji i rat i pisma čitatelja.

Novinarstvo u pluralističkom društvu

Promjene u konceptu novinarskog rada na samom početku stvaranja demokratskog društva mogle su se posebno primijetiti u *Fokusu*. U članku pod naslovom "Fokus" je ostao isti – mi nismo socijalisti", autor članka demantira informaciju da je *Fokus* postao stranačko glasilo Saveza socijalista. Naglašava da se razgovaralo samo o ekonomskoj osnovi, a ne o ideološkoj. Nadalje pojašnjava da je *Fokus* tražio subjekta koji će ga osnovati kao društveno poduzeće, jer je to bio jedini način za opstanak.¹⁶ U nastavku teksta autor oštrim tonom nastavlja: "Govorili su nam da smo emigrantska "produžena ruka", hadezeovci, pa onda i komunjare, sada da smo socijalistički pioniri (o, obrata). Ne, mi smo samo pokušavali otvarati (barem malo) vrata demokracije (i barem na ovim zadarskim prostorima), a mnoga zakašnjela priznanja i "rehabilitacije" mogle bi nam dati i povoda za busanje u prsa i samohvalu. Ali, i opet ne, ostajemo čvrsto na

16 Branko Mrčela, Fokus je ostao isti – mi nismo socijalisti!, Fokus, br. 13, ožujak/travanj, 1990. str. 2.

zemlji...”¹⁷ Početkom ožujka 1990. godine objavljena je u *Narodnom listu* redakcijska vijest da je *Narodni list* od početka godine nezavisni tjednik, koji svoju djelatnost obavlja kao društveno poduzeće. Također se naglašava da će se poslovna politika poduzeća temeljiti na: “... važećim zakonskim i ustavnim odredbama i samim tim, ne podliježući političkoj obojenosti, će biti nezavisna...”¹⁸ O utjecaju demokratizacije na rad javnih glasila raspravljalo se u članku “Nezavisnost ideal” u kojem se ističe da će se u nadolazećem razdoblju mediji morati suočiti s pitanjem političkog profila, a ne samo osnivačima glasila.¹⁹ U članku pod naslovom “Sudbina buridanovog magarca” autor članka je pokušao odgovoriti na pitanja: “Hoće li novinarstvo biti razapeto na križu ili će smoći snage da se izdigne iznad dnevnih republičko-pokrajinskih interesa. Zašto novinari zaboravljaju na kodeks novinarstva i što će biti sutra?”²⁰ Krajem devedesete godine i dalje se intenzivno pisalo o nezavisnom novinarstvu. U članku “Između čekića i nakovnja” autor komentira stanje zadarskog javnog informiranja, smatrajući ga dobrim, pa kaže: “Ukoliko subjektivne objektivnosti (!) smjestimo u domenu prava na drugačije mišljenje onda trenutne pozicije zadarskog novinarstva možemo procijeniti dobrim. Jer izostalo je ono najmanje poželjno-utjecaj na pisanje”²¹ U nastavku teksta pojašnjava da je nezavisnost javnog informiranja u Zadru i posljedica samostalnog financiranja. Dodaje da usmjerenost dotacijama, koje su potrebne za rad, može poremetiti takvu sliku. “Budu li dobili novac, za očekivati je da će ovisno o udjelu općinskog novca u njihovom financiranju biti prisutan i utjecaj vladajućih struktura u njihovom pisanju. Autor se dotakao i najave novoga *Zakona o informiranju* kojim bi se regulirala financijska i uređivačka samostalnost glasila.”²²

Mediji i rat

U razdoblju koje je obilježeno ratnim zbivanjima, broj članaka o novom konceptu medijskog informiranja se smanjio. Dopunile su ga teme informiranja i djelatnosti medija u ratno vrijeme, te osnivanje novih medija u Zadru. U jesen 1991. godine uništen je srednjevalni primopredajnik Hrvatskog radija, koji je bio smješten u Grbama kod Nina, a imao je svrhu emitiranja programa za zapadnu Europu.²³ U to vrijeme na naslovnica *Narodnog lista*, kako je bilo i za očekivati, dominirala je ratna tematika. O ratnom radio programu se izvještavalo, ali i polemiziralo. Naime u ratno vrijeme najviše se od svih medija pratio radio program, iz jednostavnog razloga, jer je bio dostupan i za vrijeme redukcija struje i kada je bio onemogućen

17 Branko Mrčela, Fokus je ostao isti – mi nismo socijalisti!, Fokus, br. 13, ožujak/travanj, 1990. str. 2. Fokus je u ožujku 1989. godine objavio intervju sa dr. Franjom Tuđmanom, prvim predsjednikom RH i to nekoliko dana prije isteka zabrane njegovog javnog istupa. Šenol Selimović, Fokus-novine koje su prekinule hrvatsku šutnju”, Zadarski list, br. 362, 15. lipnja 1999. str. 15.

18 Redakcija, Nezavisna novina, Narodni list, br. 1992 (7594), br. 10.03.1990, str. 2.

19 M. Kučina, “Nezavisnost ideal”, Narodni list, br. 1985 (7585), 27. siječnja 1990, str. 4.

20 S. Župan, Sudbina buridanovog magarca, Narodni list, br. 1982, 6. siječnja 1990, str. 3.

21 M. Kučina, Između čekića i nakovnja, Narodni list, br. 2026 (7726), 10. studenoga 1990, str. 5.

22 Ibid.

23 Z. Vasilj, Uništen radijski primopredajnik na Grbama, Narodni list, br. 2067 (7767), 21. rujna 1991, str. 4.

dolazak novina. U članku pod naslovom "Istina je samo ono što je objavljeno" autor teksta je razgovarao s direktorom *Hrvatskog radija – studija Zadar* o prigovorima građana vezanim za mali broj informacija i nepravodobnost informacija te o radu Radija u ratnim uvjetima.²⁴ Direktor radija opovrgnuo je optužbe naglasivši da radio redovito informira javnost o svim događanjima te da u eter može ići samo provjerena informacija, jer protivno može imati velike posljedice.²⁵

O angažmanu medija u humanitarnom ratu u ratno vrijeme govori i podatak da se zadarski omladinski radio *Ga-Ga* u suradnji s Općinskom organizacijom *Crvenog križa* uključio u humanitarnu akciju. Odrekli su se, u trajanju od petnaest dana, šezdeset posto svojih prihoda ostvarenih reklamama u korist *Crvenog križa*.²⁶

O odnosu zadarskih novina prema ratu u Zadru vrlo značajan tekst objavljen je pod naslovom "Kasni li slika o herojskoj borbi Zadra". Naime autor smatra da zadarski mediji nisu dovoljno upotrijebljeni za stvaranje pozitivnog imidža Zadra u vrijeme rata: "Mediji, ovdašnji novinari nedovoljno su upotrijebljeni u ovom ratu, da se stvori drugačija psihologija, psihologija uspjeha i pobjede. Takav utjecaj se nije mogao postići uz dozirane i prikrivene informacije."²⁷ Međutim daje i drugu stranu priče. Prenosi navode tadašnjeg zadarskog zapovjednika obrane o tajenju informacija o vojnim uspjesima, koji je novinarima u Zagrebu kazao da je tomu razlog traženje promatrača Europske zajednice "da se ne piše ono što Europa ne želi čitati".²⁸ Novinar smatra da su vjerojatno slična upozorenja europski promatrači davali i drugim bojištima u Hrvatskoj, ali da ipak drugi gradovi nisu tajili podatke o svojim vojnim uspjesima i zbog toga nemaju tako negativan imidž.²⁹ Četiri mjeseca nakon objave ovoga teksta, *Narodni list* objavio je članak na cijeloj stranici novine o radijskom informiranju u Zadru, te stavovima građana o radio informiranju. Autorica teksta "Danas sam bacio radio kroz prozor..." već na početku svojeg članka ističe vrlo živopisno značaj radio emitiranja u vrijeme rata, pa kaže: "...Jedan od dragocjenih prozora u civilizaciju u tom otužnom životarenju Zadrana rastrzani mučkim detonacijama granata i kanibalskim oduzimanjem života ovdašnjih žitelja, jest i metalna sprava – radioprijemnik."³⁰ Građani su se različito izjašnjavali o radio informiranju; jedni su smatrali da se cjelokupne informacije ne smiju prosljeđivati u eter, drugi su smatrali da su informacije solidne, ali da bi mogle biti i malo opširnije, „treći“ su pak radio informiranje smatrali izuzetnim i od velike pomoći, dok „četvrti“ nisu bili zadovoljni objavljivanjem već poznatih vijesti.³¹ O navedenoj

24 E.Š. „Istina je samo ono što je objavljeno“, br. 7774, 5. listopada 1991, str. 10.

25 Ibid.

26 T.S., "Ga-Ga za izbjeglice", br. 2069 (7769), 7. rujna 1991, str. 2.

27 Eduard Šprljan, Kasni li slika o herojskoj borbi Zadra, *Narodni list*, 18. siječnja 1992, str. 9.

28 Eduard Šprljan, Kasni li slika o herojskoj borbi Zadra, *Narodni list*, 18. siječnja 1992, str. 9.

29 Ibid.

30 Tatjana Stupin, "Danas sam bacio radio kroz prozor", br. 7907, *Narodni list*, 30. svibnja 1992, str. 12.

31 Ibid.

temi urednik *Hrvatskog radija* studija u Zadru odgovarao je na pitanja radio informiranja u ratu, tajnosti podataka te stavovima građana o radio informiranju.³²

Novi mediji

Godine 1990. u Zadru se počeo emitirati omladinski radio *Ga-Ga* koji je djelovao pri *Omladinskom domu*. Glavni i odgovorni urednik Aleksandar Kovačević okupio je zadarske radio entuzijaste koji su, kako doznajemo iz članka "Ga-ga party" od 1. svibnja 1990. godine emitirali svoje programe: "Žive kontakt emisije, aktualni muzički brojevi, tematski blokovi srodni mladima, "bez politike u svojoj butigi", atraktivni propagandni skečevi..." O radiju *Ga-ga* komentar je objavio i novinar *Fokusa*, koji je za urednika radija napisao da mu pripada mjesto u suvremenoj kulturnoj povijesti grada "...kao čovjeku koji je uspio razbiti medijski monopolizam, te promovirati stanicu zapadnjačkog tipa s gomilom entuzijasta, koji se doduše još igraju radija, ali čija je odvažnost za iskreno divljenje."³³ Nakon gašenja radio stanice *Ga-ga* početkom 1991. godine izašao je dvotjednik *Ga-ga novine*.³⁴ *Ga-ga novine* izašle su u tri broja. Sredinom 1992. godine zadarska omladinska radio stanica *Ga-Ga* počela je s redovitim emitiranjem; dobila je dozvolu za rad nakon nekoliko mjeseci stanke.³⁵ U travnju 1994. godine u Zadru je osnovana prva "...u cijelosti privatna legalna radio postaja u Hrvatskoj"³⁶ radio postaja *Radio 057*. O osnivanju i počecima emitiranja *Radija Donat FM* objavljen je članak pod naslovom "Tri godine Donat FM-a" u kojem doznajemo da je 9. svibnja 1992. godine na frekvenciji bivšeg radija *Ga-ga* počeo s emitiranjem radio *Donat FM*.³⁷ U članku od listopada 1992. godine, doznajemo da se od tada na 100,2 MHz više neće slušati radio *Ga-ga*, već radio *Magic* koji se spojio s kablskom lokalnom TV postajom *Magic*.³⁸

I prije, ali intenzivnije u devedesetim godinama, razmišljalo se o osnivanju zadarske lokalne televizije. U članku pod naslovom „Dva zadarska programa” raspravljalo se o osnivanju lokalne televizije u Zadru.³⁹ Dva mjeseca nakon objave ovoga članka objavljen je članak u kojem se za studeni najavljivalo osnivanje zadarske televizije.⁴⁰ Sredinom 1991. godine ideja o osnivanju lokalne televizije ponovo je aktualizirana na stranicama *Narodnog lista*.⁴¹

Početak studenog 1994. godine objavljen je prvi broj tjednika *Zadarski list*. Urednik je bio Nedjeljko Jusup, koji je u prvom broju novine

32 Ibid.

33 Siniša Škarica, God save Radio Gaga, Fokus, br. 17, 30. lipnja 1990, str. 8.

34 T. S., Z. K. Štivo za mladež, Narodni list, br. 2042 (7742), 2. ožujka 1991, str. 2.

35 T. S. Mozaični radio eter, Narodni list, br. 7907, 30. svibnja 1992, str. 12.

36 Donat FM, http://www.hrmediji-online.com/info_radio.asp?ID=R-076 (stranica posjećena 2. svibnja 2012.)

37 Stupin, T. Tri godine "Donat FM-a", Narodni list, br. 8063, 26. svibnja 1995, str. 14.

38 T. Stupin, OVDje Tv- Magic, Narodni list, 7926, 9. listopada 1992, str. 2.

39 M. K. Dva zadarska tv programa, Narodni list, br. 2005 (7705), 16. lipnja 1990, str. 10.

40 Željko Luburović, zadarska televizija u studenome, Narodni list, br. 2012 (77139), 11. kolovoza 1990, str. 13.

41 T. S., Još aktualan Zd-tv", Narodni list, br. 2022, 7755, 1. lipnja 1991., str. 10.

iznio odrednice uređivačke politike naglašavajući da će *Zadarski list* biti otvoren za: "...sva mišljenja i gledišta, makar se ona, u svemu, i ne poklapa s našom uređivačkom politikom".⁴² U srpnju 1995. godine objavljen je članak u *Zadarskom listu* o osnivanju *Hininog* dopisništva u Zadru.⁴³ Krajem 1997. godine još jedan tjednik, treći u to vrijeme, izašao je u Zadru i to pod imenom *Zadarski tjednik*. Prvi broj objavljen je 18. studenoga 1997. godine, a posljednji 23. lipnja 1998. godine. I *Zadarski list* i *Narodni list* objavile su vijest o trećem zadarskom tjedniku.⁴⁴ Krajem 1998. godine *Zadarski list* izdao je svoj prvi broj kao dnevna novina. *Narodni list* objavio je vijest da će od ponedjeljka 21. prosinca *Zadarski list* izlaziti kao dnevna novina, te da će to u državi biti sedma dnevna novina.⁴⁵ *Zadarski list* izlazi kao dnevnik i danas u 2012. godini.

Početak 1998. godine *Zadarska televizija* je promijenila ime u *Gradska televizija*. Iz članka se doznaje da Trgovački sud nije dopustio daljnju uporabu imena *Zadarska televizija*, jer je televizija pod imenom *Televizija Zadar* kod njih još ranije registrirana.⁴⁶ Tjednik *Zadarski Regional* pokrenut je 23. studenoga 2000. godine, a glavni urednik bio je Šenol Selimović.

Pisma čitatelja

U području novinarstva i medija čitatelji su imali mogućnost objavljivanja članaka reagiranja. U devedesetoj godini objavljen je članak pod naslovom "Napali me zbog ćirilice" u kojem je potpisnik članka reagirao na provociranje građana. Naime dotični je prodavao novine *Samouprava* koje su izlazile u Novom Sadu, a građani su negodovanje izrazili zbog prodaje novina u Zadru koje su tiskane na ćirilici.⁴⁷

Polemiku na stranicama *Narodnog lista* u 1993. godini izazvao je članak suradnika *Narodnog lista* i novinara *Nedjeljne Dalmacije*, pod naslovom "Drži-Ga Ugasi Ga" koji je 13. svibnja 1993. godine objavljen u *Nedjeljnoj Dalmaciji* u kojem je komentirao bivši *Omladinski radio Zadar*. Autori reagiranja u tekstu pod naslovom "Omladinski dom i ujudi" oštro odgovaraju na sadržaj navedenog članka te naglašavaju kako su reagiranje poslali i *Nedjeljnoj Dalmaciji*, ali da tamo članak nisu objavili.⁴⁸ U sljedećem broju *Narodnog lista* javio se i novinar, potpisnik članka iz *Nedjeljne Dalmacije*⁴⁹, ali i izvršni producent radija *Ga-Ga* te glavna i odgovorna urednica.⁵⁰

42 Nedjeljko Jusup, Zašto Zadarski list, *Zadarski list*, 3. studenog 1994, str. 2.

43 E. R. T. Hinino dopisništvo u Zadru, *Zadarski list*, br. 32, 27. srpnja 1995. str. 2.

44 (R), Treći zadarski tjednik, *Zadarski list*, br. 160, 20. studenoga 1997, str.?, N.N., Promocija Zadarskog tjednika, *Narodni list*, br. 8193, 21. studenog 1997.

45 G. B. *Zadarski list* od ponedjeljka dnevna novina, br. 8250, 25. prosinca 1998.

46 N. N., Od sada: Gradska televizija, *Narodni list*, br. 8207, 27. veljače 1998, str. 52.

47 Josip Nikolajević, Napali me zbog ćirilice, *Narodni list*, br. 7589, 24. veljače 1990, str. 10.

48 Antun Boris Švaljek, Josip Ivo Bogović, Ivo Šimićanin – Ivina, "Omladinski dom i ujudi", *Narodni list*, br. 7911, 27. lipnja 1992, str. 15.

49 Šenol Selimović, "Svi ste vi" "Čekali svoje vrime", *Narodni list*, br. 7912, 4. srpnja 1992, str. 6.

50 Oliver Jović, Vesna Živko, "Naš program govori najrječitije", *Narodni list*, br. 7912, 4. srpnja 1992, str. 6.

U 1993. godini u *Narodnom listu* objavljeno je pet članaka reagiranja iz područja medija. Reagiralo se na temu *Hrvatskog radija* – radio postaje Zadar. Autor reagiranja javno se obratio uredniku *Radio Zadra*, ali i čitateljstvu. U svom tekstu naglasio je kako se ratnim uvjetima nisu prilagodile sve strukture, a posebno *Radio Zadar*. Između ostalog navodi, da se u teškoj 1991. i 1992. godini radijski program prestajao emitirati i po nekoliko dana.⁵¹ Navedeni tekst je imao i svoj nastavak u sljedećem broju *Narodnog lista*. Na tekst reagiranja odgovorio je urednik *Hrvatskog radija* postaje Zadar⁵² i glavni i odgovorni urednik lokalne radiopostaje *Magic*⁵³. *Još jedan članak u ovoj godini potaknuo je na reagiranje. Radilo se o intervjuu s javnim pravobraniteljem, u kojem optužuje novinare za negativan "image" Zadra u javnosti, a pri tome je istaknuo novinare Vjesnika.*⁵⁴

U 1994. godini objavljena su četiri članka reagiranja. Prvi članak objavljen je u veljači, a odnosio se na tekst reagiranja potpisan od strane Upravnog odbora *Matice Zadranu* u kojem reagiraju na *Hrvatsku radio – televiziju*; iznose mišljenje kako *HRT* nema primjeren odnos prema Zadru. Nadalje navode da je *Matica Zadranu* organizirala zadarsku pokladnu svečanost s ciljem oživljavanja ratom pogođenog grada, a da *HRT* nije prepoznao važnost toga događaja.⁵⁵

U sljedećem broju objavljeno je reagiranje svrstano u potkategoriju *Radio*. Autor u članku reagiranja navodi da se u kontakt-programu zadarske postaje *Hrvatskog radija* dogodio zločin, te da je *Narodni list* o tome objavio članak "Zašto su komunisti spasili Arasa?". U članku je autor iskazao ogorčenost na rad medija iz razloga što prvenstvo daju anonimnim osobama kojima dozvoljavaju da iznose negativnosti i da vrijeđaju.⁵⁶ U broju 7964. novinar *Narodnog lista* odgovara na navedeni tekst reagiranja naglašavajući da je nastojao korektno iznijeti sve dostupne informacije o "spornom" tekstu.⁵⁷ Ipak, ovdje polemika nije završila jer se autor prvotnog članka reagiranja javio člankom pod naslovom "Neko čudno rodoljublje".⁵⁸

Krajem 1995. godine, iz potkategorije *Televizija* objavljeno je reagiranje na članak "Projekt Korpar", u kojem autor reagiranja smatra da se autor spomenutog članka dotakao i njega kao osobe te da je dužan javnosti podastrijeti potrebne informacije. Naime opovrgnuo je tvrdnje o njegovom lobiranju te novinarsku primjedbu o nedovoljnom poznavanju

51 Ivo Matanović, "Muk na radio valovima", *Narodni list*, br. 7048, 13. veljače 1993, str. 15.

52 Marko Vasilj, Podvale i laži I. Matanovića, *Narodni list*, br. 7049, 20. veljače 1993, str. 10.

53 Oliver Jović, Teška kleveta, *Narodni list*, br. 7049, 20. veljače 1993, str. 10.

54 Ivica Marijačić, Što je učinio moćni Šale, *Narodni list*, br. 7962, 22. svibnja 1993, str. 3.

55 Upravni odbor *Matice Zadranu*, Neprimjeren odnos prema Zadru, *Narodni list*, 8002, 25. veljače 1994, str. 17.

56 Josip Vrančić, Zločin u eteru, *Narodni list*, br. 7963, 4. ožujka 1994, str. 9.

57 Nedjeljko Jusup, Neuračunljiva zanovijetanja Josipa Vrančića, *Narodni list*, br. 8004, 11. ožujka 1994, str. 4.

58 Josip Vrančić, Neko čudno rodoljublje, *Narodni list*, br. 8005, 18. ožujka 1994, str. 6.

medija i novinarske struke.⁵⁹ Novinar prvotnog članka u sljedećem broju novine oštro odgovara na pismo čitatelja.⁶⁰

U 1998. godini *Zadarski list* objavljuje reagiranje na intervju s novinarom *Hrvatske televizije* studija u Zadru pod naslovom "Ono što mi u Zadru radi Ana Dobrović, u Zagrebu mi nije radio ni Obrad Kosovac" povodom pisma koje je poslao rukovodećim osobama HRT-a zbog neobjavljivanja njegovih priloga. Reagiranje na navedeni intervju potpisao je zamjenik urednika Informativnog programa *HTV-a* i urednika redakcije Dopisništva i TV studija u kojemu između ostalog piše da je novinar izabrao pogrešan način komuniciranja sa svojim urednicima i članovima uprave.⁶¹

Zaključak

Zadar je svoju bogatu medijsku tradiciju koja datira još od 1806. godine nastavio i u burnim devedesetim godinama prošlog stoljeća kada su izlazili tjednici, dnevne novine, lokalna televizija, dopisništva nacionalnih novina, te televizijska i radio postaja. Kao rezultat političkih promjena u to vrijeme, stvoreni su uvjeti za formiranje novog medijskog sustava. Promjene u području rada medija osjetile su se i u Zadru. O novom medijskom sustavu najviše se raspravljalo 1990. godine kada su izlazili *Narodni list* i *Fokus*. Novinari su svojim tekstovima naglašavali najvažnije smjernice u novom medijskom djelovanju, ali i moguću problematiku koja bi se uslijed promjena mogla dogoditi. I ratna događanja odrazila su se na događanja u području javnog informiranja. Raspravljalo se o točnosti i pravodobnosti informacija, imidžu grada Zadra u medijima, te kriznom komuniciranju.

Zainteresiranost zadarskih lokalnih novina za medijsku djelatnost očitovale se i kroz praćenje rada novih medija koji su se intenzivno razvijali od 1990. do 2000. godine. Mogućnost objavljivanja tekstova reagiranja, građani Zadra su koristili i slali svoja pisma. U njima se, između ostaloga, raspravljalo o kvaliteti medijskog informiranja, radu medija u ratu, te o medijskom prepoznavanju važnosti događaja.

Iz navedenog se zaključuje da su zadarske lokalne novine u razdoblju od 1990. do 2000. godine kontinuirano pratile događanja u području rada radija, televizije, novina, te općenito teme vezane za novinarstvo u Zadru. Kvalitativna analiza sadržaja pokazala je i angažiranost zadarskih lokalnih novina i novinara, ali i građana grada Zadra u aktualnoj medijskoj problematici.

LITERATURA:

Crook, N.; Dauderstädt, M.; Gerrits, A. *Social Democracy in Central and Eastern Europe*. Bonn/Amsterdam: Friedrich Ebert Stiftung, Alfred Mozer Stichting, Wiardi Beckman Stichting, 2002., str. 28.

59 Vice Profaca, Ne lobiram za Korpara već za zadarski HRT centar, *Narodni list*, br. 8085, 27. listopada 1995, str. 27.

60 Mario Vuksan, G. Profaca, zašto ne lobirate za nekog zadarskog novinara, *Narodni list*, br. 8086, 3. studenoga 1995, str. 12.

61 Marijan Nejašmić, Papo nije pozvan suditi o Ani Dobrović, *Zadarski list*, br. 171, 5. veljače 1998, str. 8, 9.

Kalajžić, Vesna, Zadarske novine i kulturni život Zadra od 1990. do 2000. godine. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011.

Malović, Stjepan, Mediji i društvo, Sveučilišna knjižara d.o.o., Zagreb 2007, str. 55.

Novak, Božidar, Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću, Golden marketing- Tehnička knjiga, Zagreb 2005, p. 991.

NOVINE:

Narodni list, od broja 7682, 6.1.1990. do broja 8354, 28.12.2000.

Zadarski list, od broja 1, 3.11.1994. do broja 825, 30. i 31.12.2000.

Zadarski tjednik, od broja 1, 18.11.1997. do broja 32, 23.6.1998.

Fokus, od broja 12, 9.2.1990. do broja 20, 22.9.1990.

Zadarski Regional, od broja 1, 23.11.2000. do broja 6, 28.12.2000.

ZAKONI:

Uredba o informativnoj djelatnosti za vrijeme ratnog stanja ili u slučaju neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 57, 4. studenog 1991, čl. 1.

Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56, čl. 38, 22. 12. 1990.

Zakon o javnom informiranju, Narodne novine, br. 22, 17. travnja 1992.

Zakon o javnom priopćavanju, Narodne novine, br. 83, 8. listopada 1996.

Zakon o medijima, Narodne novine, br. 59, 10. svibnja 2004.

Zakon o pretvorbi društvenih poduzeća, Narodne novine, br. 19, 23. travnja 1991.

Zakon o telekomunikacijama, Narodne novine, br. 53, 8. srpnja 1994.

INTERNET:

Donat FM, http://www.hrmediji-online.com/info_radio.asp?ID=R-076 (stranica posjećena 2. svibnja 2012.)